

יואב שורק

מעבר למערכת הפוליטית

שנת כהונתה של 'ממשלת השינוי' הביאה את המשבר הפוליטי בישראל לשיאו. לעת עתה, התקווה עמונה במחוזות אחרים

איך אמר עיתונאי מן השמאל הרדיקלי? צריך מיקרוסקופ כדי למצוא את ההבדלים בין מדיניות הממשלה הזאת למדיניות של קודמתה.

אמנם, זו מראש לא הייתה אמורה להיות ממשלת שמאל, אלא ממשלה שבה איש מהמחנות המדיניים אינו בא על סיפוקו; אבל המפוכחים שבמחנה השמאל הציוני כבר מבינים שהמדיניות הימנית-כפועל של הממשלה אינה דווקא תולדה של השותפות עם סער ובנט, אלא של המציאות הישראלית והמזרח-תיכונית עצמה. לנוכח פיגועים חייבים לנקוט יד קשה, ולנוכח רשות פלסטינית העסוקה בעלילות דם נאלצים להעמיד חומה מדינית. מי שנוטלים

קינה על המערכת הפוליטית בישראל כמוה כקלישאה: דומה שהיא נמצאת איתנו מאז ומעולם. ובכל זאת, הפעם זה נראה חמור הרבה יותר. אל הבחירות הבאות יגיעו הן השמאל הן הימין כמי שניצבים לפני שוקת שבורה – אין אמון, וממילא אין עתיד.

אתחיל דווקא מן השמאל: השיבה הקצרה אל מסדרונות השלטון לימדה את השמאל הישראלי שהמדיניות שלו בלתי ניתנת ליישום. מי שהורגלו שנים רבות ליייל מתוך האופוזיציה, ולתלות את כל חולאי המדינה ואתגריה ב"לאומנות" וב"שחיתות" של הימין, גילו שכאשר ידם מונחת אף היא על ההגה הם נאלצים לממש מדיניות דומה להפליא לזו שאותה תקפו כל העת.

הזה הקבוצה המושמצת ביותר במערכת הפוליטית, וכשהיא פועלת לאור תפיסתה הימנית היא עושה זאת כמעט ללא כל גיבוי ציבורי.

הימין, אפוא, שבור – דבר המחליש את הסבירות להקמתה של ממשלה ימנית יציבה, גם אם וכאשר ייערכו בחירות חדשות. אבל לטעמי השבר אינו רק טכני, במובן של חלוקת המצביעים בין המפלגות השונות. הוא עמוק יותר.

עד להקמתה של הממשלה הנוכחית, האמנתי כי הימין בישראל – מתוך הפטריוטיות העמוקה שלו – יעדיף בשעת מבחן את האינטרס הלאומי על פני האינטרסים של המחנה. כמו בגין בשעתו, שסירב לירות בחזרה אל החוף מאלטלנה, יכול היה בנימין נתניהו להתגלות כמי שמגלה מנהיגות גם כשהוא באופוזיציה, לצבור בכך נקודות ולהבטיח שהקדנציה הבאה שלו תביא עמה בשורה. זה לא קרה.

ההתנהלות של הימין האופוזיציוני בשנה האחרונה לימדה שהמערכת הפוליטית מציעה לנו כעת משחק סכום אפס: הימין מתחייב, באינספור ביטויים, ללמוד ולחקות את הכוחנות של השמאל, ולאמץ למעשה סוג של פוליטיקת זהויות, כזו שבה הכול מתחלק ל"לנו" ו"לצרינו". בפוליטיקה כזאת אין כל צורך בביקורת עצמית (היא משחקת לידי היריב, הרי); אין כל מקום לאופציה של אחדות לאומית; וגם אין כל אפשרות אמיתית לקיים דיון ענייני בשאלות החשובות באמת שניצבות לפני הדרג הפוליטי – שאלות של אסטרטגיה, ביטחון, כלכלה וחברה.

במהירות מפתיעה אימץ הימין שבאופוזיציה לא רק את פוליטיקת הזהויות אלא גם

לעצמם שותפות בשלטון אינם יכולים להתעלם מזכויותיו של הרוב היהודי – כן, אפילו לחופש פולחן במקום קדוש – וגם צרכיה של החברה החרדית צריכים להיענות בלי תלות בשאלת שותפותם בקואליציה. מספסלי האופוזיציה, מסתבר, אפשר איכשהו להיות פרו-פלסטיני ולהגדיר עצמך ציוני; מספסלי הקואליציה זה קשה יותר. ואם לא די בכך, נוספת לתמונה החיוניות הרבה שמגלה הימין באופוזיציה. לראשונה זה שנים רבות, יש על הממשלה ביקורת מימין – ולביקורת הזאת יש קול ויש כוח.

השורה התחתונה ברורה: מאז שקרסו חזונות השלום נוסח אוסלו, ומאז שהחברה הישראלית נעשתה מסורתית יותר וימנית יותר, אין לשמאל כל אפשרות "להשיב" את המדינה למסלול ה"נורמליות" המערבית המדומיין. ההיאחזות הנואשת של השמאל בממשלה הזאת קשורה לא רק לציפייה לימי לפיד אלא גם להבנה שלא תהיה לשמאל הישראלי השוקע הזדמנות טובה יותר.

אך שקיעת השמאל אינה מרמזת שהמצב בימין טוב. הימין נשבר בקדנציה הזו, גם בגלל הבחירה של בנט וסער לנטוש את ה"בלוק" לטובת שותפות עם השמאל, וגם בגלל הבחירה של סמוטריץ' ונתניהו לייצר דה-לגיטימציה עקבית וחרिפה לממשלה הזו ולהפסיק להתייחס לאגפים הימניים בתוכה כ"ימין", זוהי כנסת שבה יש לימין רוב עצום, אבל במקום להשתמש ברוב הזה כדי לדחוק את הממשלה ימנה, בתביעות קונקרטיות של מדיניות, בחרו ראשי האופוזיציה להשקיע את כל האנרגיה בניסיונות לפורר את הממשלה ולהפיל אותה, ולרדוף בבזבז עמוק ובביטויי גנאי את ראש הממשלה ואת מפלגתו. האגף הימני בממשלה נותר באופן

הפוליטית, בין אם יהיו בחירות ובין אם לא, היא מפה שמסמנת מדבר. בממשלה מדברים במילים יפות, ובאופוזיציה תוקפים בברק-מלחמה; אבל לא אלה ולא אלה מציעים מנהיגות מעוררת השראה, כזאת המתעלה מעל המחנאות ומציבה חזון שיכול להוליך את העם הזה – באמצעות רוב מבוסס – אל הכרעות אסטרטגיות נדרשות.

עם הקמת הממשלה הציגו אותה מוביליה כמין הפסקה מתודית שנועדה להתמקדות בניהול ענייני של המדינה לפי עקרונות כלליים של טוב משותף. נתרכז במה שאינו שנוי במחלוקת, הצהירו. ובאמת, בשנה שחלפה מאז הממשלה הצליחה להציג כמה פריצות דרך אזרחיות בתחומי הכלכלה והפנים, שכמו המתינו להזדמנות הזאת; אך המציאות הישראלית לא נתנה ל"הפסקה" הזו שעת חסד: המתח שבין המיעוט הערבי לרוב היהודי, שהתפרץ ערב הקמת הממשלה, ממשיך לגאות ולדרוש מענה עמוק ואסטרטגי, כזה שהממשלה הזו אינה יכולה לתת. אבל גם אם הממשלה תיפול, נראה שההפסקה המתודית תמשיך ללוות אותנו גם הלאה: לא מפני שאפשר, אלא מפני שהמפה הפוליטית אינה מסוגלת להוביל את ישראל אל הכרעות הנדרשות.

*

קשה לראות בטווח הקרוב התפתחות פוליטית דרמטית שתשנה את המפה. אבל זו תבוא, בסופו של דבר; עד אז, מה שלא יקודם באמצעות מנהיגות פוליטית ימשיך להיות תלוי בחברה האזרחית. זו המקדמת את ישראל כל העת בדרכיה שלה, ולא תמיד זוכה לקבל את הקרדיט.

כנס השמרנות הישראלית, שהתקיים בירושלים ימים אחדים טרם רדת גיליון זה

רעה חולה אחרת: ההשמצה הפרסונלית האובססיבית, התולה את כל הרע באישיות פוליטית מסוימת ומתייחסת אליה בבזו עמוק או בשנאה רושפת. הרעה החולה הזו התגלמה בצורה מחרידה ברדיפת נתניהו במשך שנים רבות על ידי קבוצות בחברה הישראלית, בעיקר מן השמאל והמרכז, שהחלו לדבר על "הנאשם" במקום לנקוב בשם המפורש. הם ייחסו לו כל התפתחות רעה, היו עיוורים באופן מוחלט להישגיו הרבים, ובעיקר תלו את כל תקוותם בהסרתו מן השלטון, כאילו פעולה זו עצמה יש בכוחה לחלץ את ישראל מכל אתגריה. אובססיה כזאת היא לא רק איוולת אלא גם סכנה לחברה – שכן היא מונעת מהחברה את ההתמודדות המושכלת עם האתגרים שבפניה, ומציבה במקומה זירת מאבק שאינו הולך לשום מקום.

למרבה האכזבה, אובססיית השנאה שהכרנו מחוגי אנטי-יבבי אומצה במהירות, במין תמונת מראה, על ידי דוברים מרכזיים של הימין האופוזיציוני ביחסם אל ראש הממשלה נפתלי בנט ואל השרה איילת שקד שהפכו ל"בוגד" ו"נוכלת" אשר אי אפשר לערוך כל דיון ענייני בהכרעות שקיבלו או במדיניות שהם מובילים. כשכל זה בא בחבילה אחת עם פוליטיקת זהויות מובהקת, כזו המחלקת את החברה כולה ואת מייצגיה הפוליטיים לשניים, המערכת הפוליטית בישראל דוהרת אל עבר המציאות העגומה המוכרת לנו מאמריקה של השנים האחרונות – שיתוק המערכת הפוליטית על ידי חלוקתה לשני מחנות עוינים.

החברה הישראלית זקוקה למנהיגות פוליטית. מדינה צריך לנהל, קל וחומר מדינה הניצבת מול אתגרים קיומיים יומיומיים. אבל המפה של המערכת

שלו, תפיסה לאומית יהודית של קיומנו כאן, מעמיקה שורש בחברה הישראלית – ולובשת צורה עדכנית ואטרקטיבית יותר מאי-פעם. רוממות הרוח שחשו כה רבים ממשנתפי הכנס אינה משקרת: היא מעידה על מה שעוד יצמח כאן.

לדפוס, הביא עמו אופטימיות: הכנס הפגיש אנשים משני צידי ה"מתרס" החצי-מדומיין של הפוליטיקה הימנית, וחשף את האנרגיה הרבה הרוחשת בתוך החברה האזרחית המגוונת – אנרגיה מתחדשת באמת, שבסופו של דבר תמצא את הדרך להאיר את נתיבי המדיניות הציבורית שלנו. אמנם הפוליטיקה של הימין במשבר, אבל התשתית הרעיונית

הזמנה לבורות

בעידן של שיח נראטיבי, ויתור על תשתית הידע של הנוער בישראל הוא משגה אסטרטגי מסוכן, בלי קשר לכוונות הטובות של שרת החינוך

שכמו שקורה לעיתים לרפורמות שמוכרזות בקול תרועה גדולה, משהו או מישהו ימסמס אותן ויאפשר לנו להישאר עם בחינות הבגרות, לפחות בתנ"ך ובהיסטוריה.

ראשית, כי עבודת חקר אינה תחליף לידע בסיסי. היא חותרת לברור מעמיק של היבט מסוים, אירוע מסוים, פרשה מסוימת – אך אינה נותנת את הידע הפשוט, הרחב, שהוא חיוני לעיצוב תפיסת עולם. להבין את ההקשר ההיסטורי שבו אנו חיים, להבין את הסיפור של העם היהודי, ולדעת על הצינונות וגם על השואה; להכיר את התנ"ך, לפחות באופן כללי, להיפגש עם סיפוריו המרכזיים ועם שפתו ועולם ערכיו – כל אלה לא יגיעו על ידי עבודת חקר.

אכן, באופן תאורטי, לא ייתכן מחקר בתחום קונקרטי בלי שהתלמיד רכש לעצמו הבנה בסיסית בהקשרים הכלליים יותר. ובצדק: לא ניתן, באמת, להבין סוגיה נקודתית לאשורה מבלי להבין את הסיפור הגדול

כעורך כתב-עת, כד"ר להיסטוריה, וכמי שעסוק בכתיבה ועריכה כבר מגיל בית הספר היסודי, אפשר היה לצפות שאמחא כפיים לנוכח הרפורמה שמקדמת שרת החינוך – זו שדוחפת את השמיניסטים בישראל לכתיבה של עבודות חקר, כתיבה שתחליף את שיטת הבחינות. במקום לשנן פרטים היסטוריים או משפטיים, מתוך "מיקודיות" שנוסחו כדי להתאים לצורת ההתנסחות של הבוחנים, ישקעו התלמידים בלמידה מעמיקה של חומר שהם יבחרו, ילמדו להשתמש במקורות מוסמכים ולהצליב מידע, ינסחו בצורה קוהרנטית טיעון ואולי אף חידוש, ויגישו עבודה שתבנותיה ילוו אותם – כך יש להניח – גם בשנים הבאות. 'על הדרך' הם ירכשו כלים שישמשו אותם בעתיד האקדמי, ויהפכו לאזרחים שיוודעים ללמוד, לפקפק, להמשיג ולנסח. נפלא.

אך במקום למחוא כפיים, אני מרגיש חובה למחות ולנופף בשלטי 'עצור' – ולקוות